

انگاره قرآنی اخوت و برادری مسلمین با یکدیگر و همجنس و همنوع بودن همه انسان‌ها با یکدیگر، چگونگی معاشرت با اقلیت‌های مذهبی را به سمت همزیستی مسالمت‌آمیز هدایت می‌کند. این همزیستی در جامعه‌های متکثر فرهنگی نمود و ضرورت بیشتری دارد. نمونه بارز این همزیستی مسالمت‌آمیز و بلکه محترمانه و عاطفی در دوران معاصر، رفتارهای اخلاقی امام موسی صدر، رهبر شیعیان لبنان، با مسیحیان و اهل سنت لبنان است. به نمونه‌ای از رفتار محترمانه و اخلاق مدار ایشان اشاره می‌شود:

امام موسی صدر در تاریخ ۱۹ فوریه ۱۹۷۵ (۳۰ بهمن ۱۳۵۳) برای خواندن خطبهٔ موعظهٔ آغاز روزه، در کلیسای کبوشیین بیروت حضور یافت. در این مراسم که بزرگان مسیحیت لبنان در آن شرکت جستند، در بالاترین سطوح سیاسی و دینی فرقه‌های مسیحی، و به عنوان نماد «گفت‌وگو و همزیستی»، از امام صدر تجلیل شد. شارل حلو، رئیس جمهور اسبق لبنان، در این باره می‌گوید: «برای نخستین بار در تاریخ مسیحیت یک روحانی غیرکاتولیک در کلیسایی کاتولیک و برای جمعی از مؤمنان در جایگاه موعظه سخن می‌راند. این اتفاق نه تنها اعجاب‌انگیز، بلکه موجب تأمل و تفکر عمیق و درازمدت است.» سید موسی صدر برای موعظه آماده شد و این‌گونه آغاز کرد: «خدایا، تو را سپاس می‌گوییم. پروردگارا، ای خدای ابراهیم و اسماعیل، خدای موسی و عیسی و محمد، خدای مستضعفان و همه آفریدگان....، ما هم‌اینک در پیشگاه تو و در خانه‌ای از خانه‌های تو، در ایام روزه، به خاطر تو گرد آمده‌ایم. دل‌های ما به سوی تو پر می‌کشند و خردهای ما نور و هدایت را از تو می‌گیرند. تو ما را فراخوانده‌ای تا در کنار یکدیگر در خدمت به خلق گام برداریم و بر کلمهٔ سواء (پیام مشترک) برای خوشبختی بندگانت اتفاق کنیم. به سوی درگاهت روی آورده‌ایم و در محراب تو نماز گزارده‌ایم. برای انسان گرد آمده‌ایم، انسانی که ادیان برای او آمده‌اند، ادیانی که یکی بوده‌اند و هر کدام ظهور دیگری را بشارت می‌داده‌اند و یکدیگر را تصدیق می‌کرده‌اند. خداوند به واسطه این ادیان، مردم را از تاریکی‌ها به سوی نور بیرون کشید و آنان را از اختلافات ویرانگر نجات داد و پیمودن راه صلح و مسالمت آموخت....»^۱

آنچه از متون دینی ما و نیز سیره اهل بیت و علمای سابق و معاصر شیعی فهمیده می‌شود

ارتباط مبتنی بر احترام و عطوفت با صاحبان فکر و اندیشهٔ غیرشیعی است، نه قطع ارتباط یا ارتباط مبتنی بر بی‌ادبی، فحاشی و تنفس‌زایی. در اینجا به روایتی از سیرهٔ امام صادق در انگارهٔ درست دربارهٔ کسانی که اندیشهٔ مذهبی ما را قبول ندارند اشاره می‌شود.

مردی از خدمتگزاران امام صادق علیه السلام می‌گوید: «زمانی که امام صادق علیه السلام در حیره بود، مرا با جماعتی از دوستانش پی کاری فرستاد. ما رفتیم. سپس وقت نماز عشا، اندوهگین مراجعت کردیم. در آن میان، امام صادق علیه السلام آمد و از کاری که مرا دنبالش فرستاده بود پرسید. من هم گزارش دادم. حضرت حمد خدا کرد. سپس از گروهی سخن به میان آمد که من عرض کردم: قربانت گردم، ما از آن‌ها بیزاری می‌جوییم، زیرا آن‌ها به آنچه ما عقیده داریم عقیده ندارند. حضرت فرمود: آن‌ها ما را دوست دارند و چون عقیده شما را ندارند، از آن‌ها بیزاری می‌جویید؟ گفتم: آری. فرمود: ما هم عقایدی داریم که شما ندارید. پس سزاوار است که ما هم از شما بیزاری جوییم؟ عرض کردم: نه، قربانت گردم. فرمود: نزد خدا هم حقایقی هست که نزد ما نیست. گمان داری خدا ما را دور می‌اندازد؟ عرض کردم: نه به خدا. قربانت گردم، از آن‌ها بیزاری نمی‌جوییم. حضرت فرمود: آن‌ها را دوست بدارید و از آن‌ها بیزاری مجویید. بعد حضرت توضیحی فرمودند که خلاصهٔ آن این است که زیرا در میان مسلمانان، برخی از افراد یک سهم، برخی دو سهم و برخی تا هفت سهم (از ایمان را) دارند و روشن است که برخی فاقد مراتب والاتری از ایمان هستند که نزد سایر مسلمین است....»^۱

۵. معاشرت با سالمندان و معلولان

نخست به قدری پیش‌آگاهی دربارهٔ این دو وضعیت سالمندی و معلولیت نیاز است:

سالمندی: مطالعات گوناگون حاکی از این‌اند که جمعیت جهان در حال سالمند شدن است. پیش‌بینی‌ها بیانگر این‌اند که تعداد جمعیت ^۰۶۰۰ ساله و بالاتر، طی ^۰۵ سال آینده، دو برابر می‌شود و رشد جمعیت سالمندان برای سال‌های ^۰۲۰۲۵-۲۰۳۰ به حدود ^{۳/۵} برابر رشد جمعیت کل می‌رسد.^۲ در این بین، کشورهای روبه توسعه‌ای همچون ایران که تاکنون جمعیتی جوان داشته‌اند، نسبت به کشورهای توسعه‌یافته، به طور جدی تری با افزایش

۱. شیخ کلینی، **الكافی**، ج ۳، ص ۱۱۰ (چاپ دارالحدیث).

2. United Nations Population Division.un.org.

جمعیت سالمندان روبرو خواهند بود و به منظور برنامه‌ریزی برای سالمندی جمعیت خود زمان کمتری دارند.

تعداد افراد ۶۰ ساله و بیشتر کشور، به ازای هر صد نفر جمعیت زیر ۱۵ سال، از ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۰ دو برابر شده و از ۱۷ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۳۵ نفر در سال ۱۳۹۰ رسیده است.^۱ علاوه بر آن، توجه به این نکته نیز بسیار حائز اهمیت است که از سال ۱۴۲۰ شمسی، متولدان دهه ۶۰ ایران به سنین سالمندی خواهند رسید و درواقع با انفجار جمعیت سالمند مواجه خواهیم شد. بنابراین در فرصت حدوداً بیست سال، سیاست‌گذاری در کشور باید برای مواجهه با پدیده سالمندی آماده شود. حاکمیت با سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌های عملیاتی، مانند راه اندازی مدل بومی دانشگاه سومین نسل سنی (U3A) در ایران، توانمندسازی سالمندان در مواجهه با مسائلی مانند تنها‌یی، بیماری و...، می‌تواند این انفجار جمعیت را مدیریت کند. از سوی دیگر، همهٔ ما نیز به عنوان فاعل‌های اخلاق‌مدار، نیازمند توانمندی در برقراری ارتباط بهینه با سالمندان هستیم.

معلولیت: براساس تعریف سازمان بهداشت جهانی (WHO)، معلولیت عبارت است از ایجاد اختلال در رابطهٔ بین فرد و محیط. به عبارت دیگر، معلولیت مجموعه‌ای از عوامل جسمی، ذهنی، اجتماعی یا ترکیبی از آن‌هاست که به‌نحوی در زندگی شخص اثر سوء بر جای می‌گذارند و مانع زندگی وی به صورت طبیعی می‌گردند. چنین فردی اصطلاحاً «معلول» نامیده می‌شود و غالباً به دلیل نبود امکان زندگی مستقل، از نظر شخصی و اجتماعی نیازمند توانبخشی است. معلولیت و ناتوانی پدیده‌ای است که در تمامی جوامع انسانی وجود داشته است و هیچ اجتماعی عاری از وجود معلول نیست.

در مواجهه با هریک از این دو گونهٔ معاشرت با سالمندان و معاشرت با معلولان، ضمن پذیریش تفاوت‌ها و تنوع‌ها، حداقل سه مهارت اخلاقی مهم بایستی رعایت شود:

۱-۵. ارتباط محترمانه، نه ترحم‌آمیز

انسان‌ها در هر وضعیتی که باشند، تفاوت میان نگاه محترمانه و ترحم‌آمیز را درک می‌کنند. در نگاه ترحم‌آمیز، نوعی دلسوزی متکبرانه حس ضعف و ناتوانی را به طرف مقابل القا

1. Mirfallahnasiri SN. The demographic characteristics of the Iranian elderly and related indicators 2007. srte.ac.ir.